

Militaire gebouwen te Oostende in het verleden.

door **Freddy Hubrechtsen**

Oostende is sedert het beroemde Beleg van 1601-1604 steeds een garnizoenstad gebleven. Het loont daarom zeker de moeite een aantal kwartieren en andere militaire constructies te gelegener tijd onder de loop te nemen.

In het Oostends Historisch Museum De Plate loopt momenteel een tentoonstelling over het schetsboek van de Britse architect Ernest George "Sketches in Belgium". Ze biedt de gelegenheid te starten met een gebouw dat door hem in 1874 getekend werd

(1)

"On the parade Ostend"

Het lage gebouw in het midden van de tekening is het militaire kwartier dat op het ogenblik dat de schets gemaakt werd reeds als stalling van koning Leopold II dienst deed. De vestingwal is reeds ontmanteld.

I. Het Koninginnekwartier of Groot Kwartier

Op het grondstuk begrensd door de Van Iseghemlaan, de Christinastraat en deels de Langestraat en de Vlaanderenstraat daar waar nu het Europacentrum staat, stond de Schouwburg van Oostende tot de afbraak in 1965 (2).

In 1865 besliste de regering dat Oostende van zijn vestingfunctie werd ontheven waardoor de vestingen konden geslecht worden.

Op 4 juli 1866 droeg het Ministerie van Oorlog het domein waarvan sprake hierboven en de zich daarop bevindende gebouwen over aan het Ministerie van Financiën, Dienst der domeinen, die het bij de Civiele lijst voegde om als stalling voor de koninklijke paarden te dienen (3).

Het geheel werd in 1901 overgedragen aan de stad om een nieuwe Schouwburg te bouwen.

De kazerne welke in 1741/1742 (4) op bedoeld grondstuk gebouwd werd, droeg de naam Koninginnekwartier (later Groot kwartier).

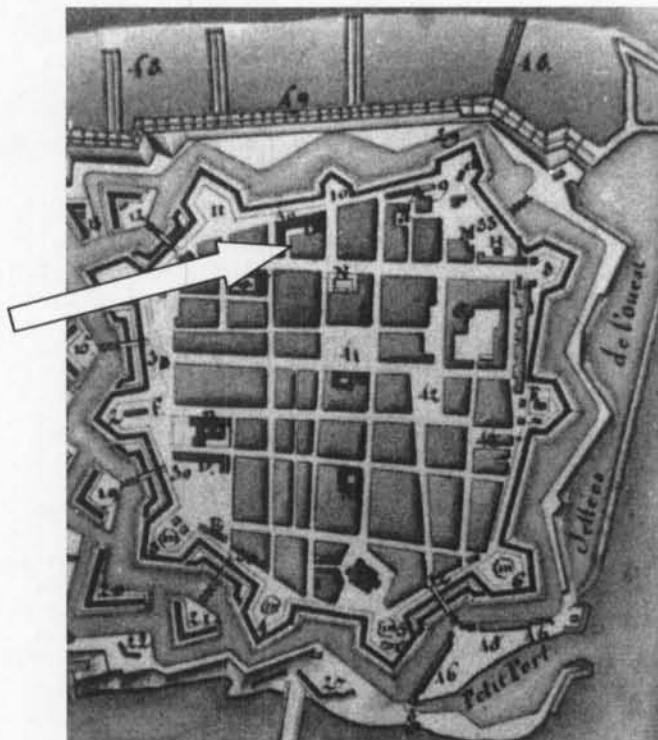
Oostende had een grote behoefte aan militaire onderkomens. De stad was niet alleen bezet door een soms min, soms meer belangrijke troepenmacht maar er was ook veel passage van troepen die het vanaf de tweede helft van de 17de eeuw noodzakelijk maakten bijkomstige militaire gebouwen te voorzien voor inkwartiering. Daardoor waren de burgers voor een deel bevrijd van de last soldaten in hun woning tegen betaling te moeten opnemen. Ook voor de soldaten was het comfort groter dan in de tentenkampen of in de barakken.

Het Spaans Kwartier, de bestaande stadskazernen (gebouwd in 1691/1692), en het reeds vroeger gebouwde Waals kwartier hadden duidelijk niet voldoende capaciteit om deze troepen een onderkomen te bieden.

De strijd om de macht in Centraal Europa (om het bezit van het rijke Silezië) tussen Pruisen en Oostenrijk, die onderscheidenlijk Frankrijk en Engeland als bondgenoot kregen, is aanleiding tot de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748). Frankrijk en Oostenrijk stonden sedert de Spaanse successieoorlog (1702-1713) steeds met getrokken messen tegenover elkaar. De Franse politiek had sedert Lodewijk XIV zijn zinnen gezet op de Spaanse, later Oostenrijkse, Nederlanden. Ook Oostende kreeg voor de zoveelste maal last van de Franse veroveringsdrang en werd door Lodewijk XV van augustus 1745 tot februari 1749 bezet.

Hij belastte D'Aymé, één van zijn ingenieurs, met het toezicht op de fortificatiewerken van Oostende en de forten Philippe en Plassendale.

Deze ingenieur stelde op 17 januari 1746 een verslag op (zonder schets) over de gebouwen die bestemd waren om de troepen te logeren (5).

(6)

De pijl duidt de ligging van de kazerne en het paviljoen aan.

De beschrijving omvat de kamers op het gelijkvloers en de verdieping, de zolders, de koer, de trappen en de ingangen.

De ganse kazerne is door soldaten bezet met uitzondering van het paviljoen voor de ingenieurs.

Interessant is de volgende opsomming:

Aantal kamers op het gelijkvloers:	37
Aantal kamers op de mansarde:	37
Aantal bedden op het gelijkvloers:	198
Aantal bedden op de mansarde :	210
Totaal bedden	408

Totale capaciteit aan manschappen **à drie man per bed**: 1224.

Het gebouw is met de rechtereulel aangebouwd aan het Kwartier van het Paviljoen bestemd om de hoofdingenieur van de koningin van Hongarije (sic) (7) te huisvesten.

D'Aymé zelf en een andere ingenieur (M. de Rocaille) bezetten vier kamers op het gelijkvloers en vier op de verdieping. Er is nog een waterput, een koer en een stal voor vijf paarden. Bij dit paviljoen is een doorgang die toegang verschaft tot de koer met op de linkerzijde twee kleine kamers en rechts een kamer die als wachtlokaal voor het ganse kwartier dient met daarachter nog een kamer.

Het verslag van D'Aymé heeft het echter niet over twee aaneengesloten huizen waartegen de linkervleugel van het Koninginnekwartier aangebouwd was. Deze huizen dienden als huisvesting voor de Proviandmeester (Munitionnaire) en de Ambtenaar (Commis) van de fortificatiewerken.

In 1756 werden de Europese kaarten anders verdeeld waardoor Frankrijk Oostenrijks bondgenoot werd in de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) tegen Pruisen. Deze laatste werd daarbij stevig geholpen door de Engelsen maar dan overzee tegen de Fransen. Maria Theresia had al haar troepen nodig en riep Franse hulp in om Nieuwpoort en Oostende onder controle te houden.

Deze "vriendschappelijke" bezetting duurde van juli 1757 tot november 1762.

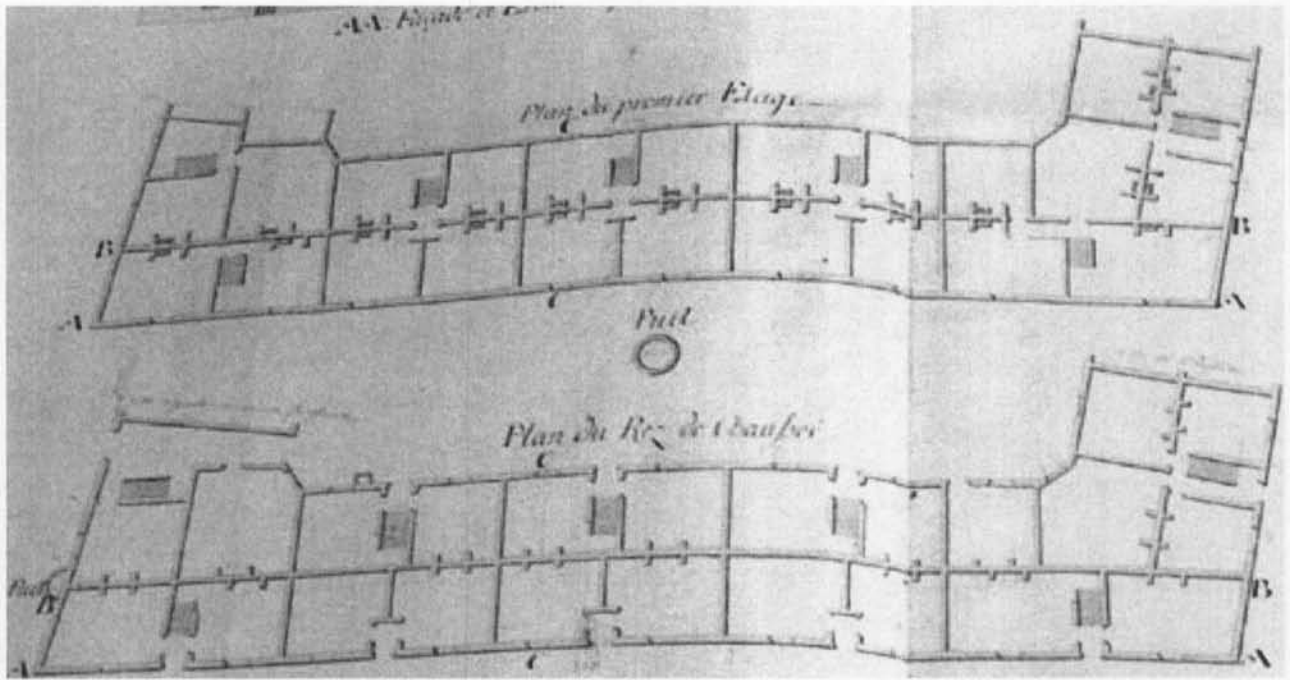
Oostenrijk verloor de match. Pruisen behield Silezië definitief en daarmee werd Frankrijk's hoop op bezit van de Oostenrijkse Nederlanden de bodem ingeslagen.

De Fransen die onderhand Oostende van binnen en van buiten kenden beschikten sedert eind 17de eeuw over een maquette van de stad die zij tijdens hun verblijf enigszins aan de actualiteit aanpasten. Zij maakten later van alle militaire gebouwen en constructies gedetailleerde tekeningen. die in een atlas gebundeld werden (8).

Het Koninginnekwartier zoals het voorkomt in de atlas met zicht vanaf de Vestingstraat:

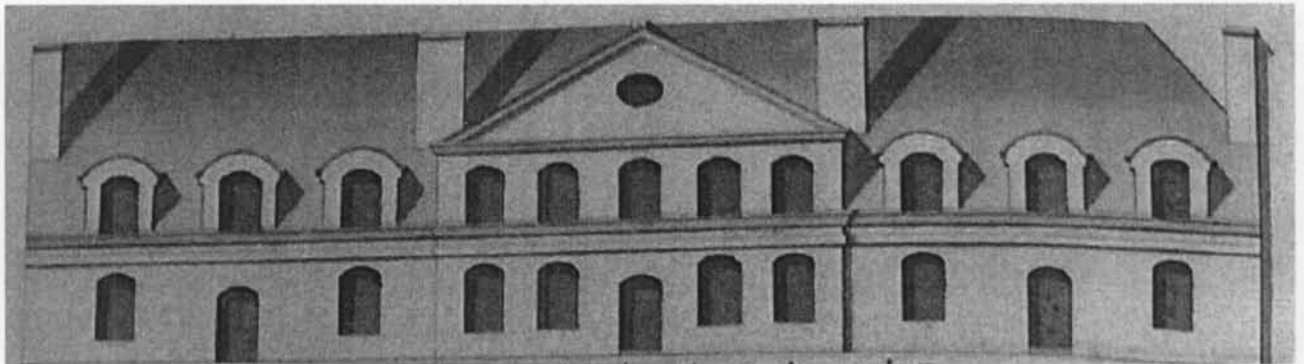

Bemerk de duidelijke overeenkomst met de tekening van Ernest George uit 1874

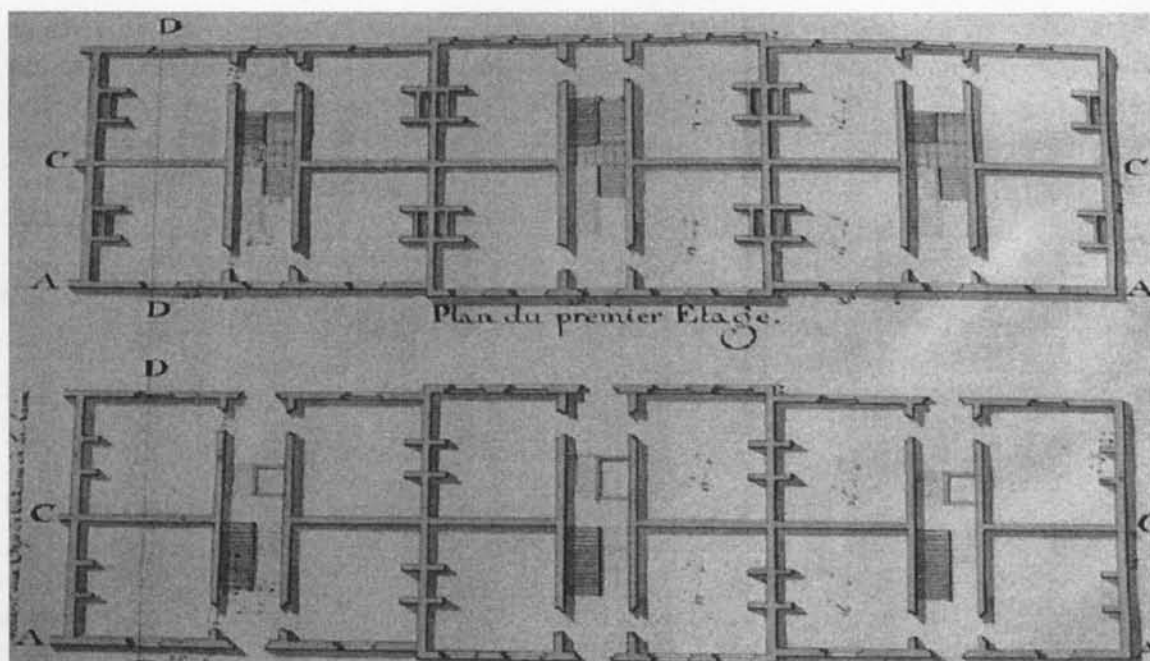

De straat tussen de kazerne en de wallen was de Vestingstraat. Langs de rechterzijde was het gelegen aan de Karnemelkstraat en aan de andere zijde aan de Kalvermarkt

“Het Koninginnekwartier was gebouwd in 1742 tegenover en parallel aan de courtine tussen de bastions van de Meulen en dat van de Cackette (Nrs 10 en 11 op de kaart van 1747 n.v.d.r.). Het metselwerk en het timmerwerk zijn in goede staat en de dakbedekking bestaat uit leien. De kazerne bevatte 23 kamers op het gelijkvloers en 23 op de verdieping. Elke kamer bevatte 7 bedden zodat er plaats was voor 644 man” (9). Opmerkelijk is dat de kamers aan de straatzijde twee per twee rechtstreeks op de straat uitgaven.

De Paviljoenkazerne in de Karnemelkstraat die aansloot op de rechtervleugel van het Koninginnekwartier. Dit gebouw werd opgetrokken in 1707-1708 (10).

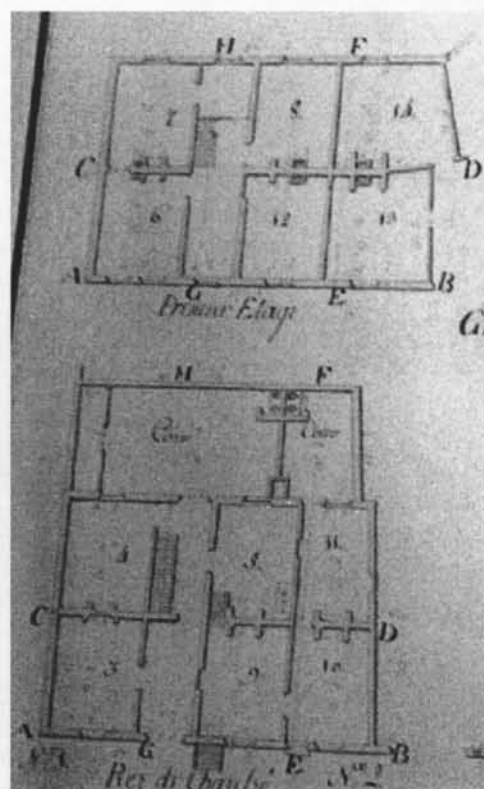
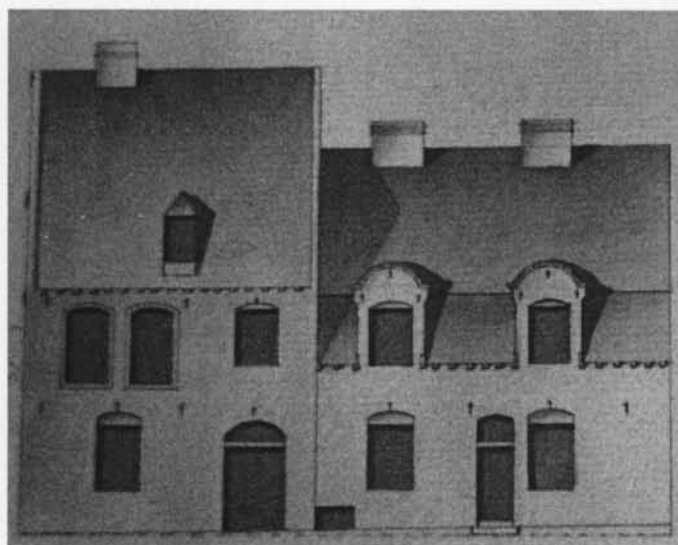

“Dit gebouw lijkt oud te zijn. De staat van het metselwerk en timmerwerk is vrij behoorlijk
De dakbedekking bestaat uit leien.

Deze kazerne heeft twaalf kamers onder en twaalf kamers boven die elk vijf bedden kunnen
bevatten wat een logeermogelijkheid voor 240 man inhoudt.”

Het ganse kwartier had nu dus een capaciteit van 884 man.

Zoals reeds eerder vermeld was het Koninginnekwartier met de linkervleugel aangebouwd aan
het Kwartier van de proviandmeester en de ambtenaar van de fortificaties:

“Het kwartier van de proviandmeester (11) bestaat uit de lokalen 3, 4, 5, 6, 7, 8 en een koer met citerne. Het gebouw is in goede staat en voldoende stevig. De dakbedekking bestaat uit pannen. Het is ongeveer een dertigtal jaren geleden gebouwd (dus een twee à vijftal jaar vóór het Koninginnekwartier n.v.d.r.).

De ambtenaar van de fortificaties bezet de lokalen 9, 10, 11, 12, 13, 14 en de kleine koer met citerne. Dit gebouw leunt aan tegen het Koninginnekwartier.”

Verdere berichtgeving over dit kwartier dat verder Groot Kwartier wordt genoemd beperkt zich tot nota's over de bezetting en de kosten voor herstelling (12).

Zo is er op 26 juli 1802 een deel van de 8ste Demi-Brigade ingekwartierd (13)

Op 21 november 1803 besliste de Minister van Oorlog 3.700,-frank uit te trekken voor de verbouwing van het kwartier tot Depot voor 500 convalescenten (14). Dit Depot is er echter nooit gekomen.

Napoleon decreteert op 31 augustus 1810 dat alle militaire gebouwen aan de gemeentelijke overheden moeten overgedragen worden die deze dan ook moet onderhouden.

Op 27 juni echter was er al een proces-verbaal van overgave opgemaakt waarbij voor het Groot Kwartier vermeld werd: “Het gebouw is samengesteld uit een gelijkvloers met mansardes en zolders, 14 gangen, 65 kamers voor 600 manschappen, werklui en wasvrouwen of 800 soldaten.

69 Tafels, 67 banken, 63 geweerrekken, 268 kapstokken, 63 broodplanken met 126 steunen en 5 kalkbakken. Het gebouw is in voldoende goede staat maar vergt toch een algemeen nazicht. Een groot deel van de dakleien zijn versleten” (15).

In de periode van het Verenigd Koninkrijk (1815-1830) zien wij dat dit kwartier in slechte staat verkeerde, niet voor verdediging bruikbaar wegens niet bomvrij en dus slechts kon dienen voor huisvesting van troepen in vreedstijd (16). Het kwartier werd voortaan ook gebruikt als woongelegenheid voor families van militairen (17).

Er werden in de periode 1818-1823 wel drie nieuwe kazernes gebouwd op de Hazegraswijk

In zijn “Mémoire d'attaque et de défense de la place d'Ostende...” van 7 juni 1843 schreef de 1ste kapitein, commandant van de genie, Poswick dat het gebouw sedert lang verlaten is en nu in zeer slechte staat is met uitzondering van een deel van de noordelijke vleugel waar een stal voor 50 paarden is ingericht. Het is de enige kazerne die nog rest in de stad en kan 400 man onderbrengen (18).

Zijn opvolger, 1ste kapitein van de genie Trumper, zegt in zijn “Mémoire descriptif de la place d'Ostende et de ses environs” in december 1849 dat de kazerne gebouwd was in 1741 en hersteld in 1848 om als logement voor een deel van het garnizoen te dienen. Hij bezit een waterput met pomp die rijkelijk water van goede kwaliteit levert. In de noordelijke vleugel is een stal voor 58 paarden ingericht (19)

(20)

Op 4 juli 1866 wordt het domein tenslotte aan het Ministerie van Financiën overgedragen (21). Het was gelegen achter de courtine 5-6 (In de oorspronkelijk tekst staat foutief 4 vermeld i.p.v.5). Het was begrensd door de Noordstraat, Vlaanderenstraat, Langestraat, Christinastraat en enkele particuliere gebouwen.

De hoofdingang bevond zich in de Langestraat Nr 26 en had de volgende gevelbreedten:

Langestraat: 18m 30

Christinastraat: 52m 15

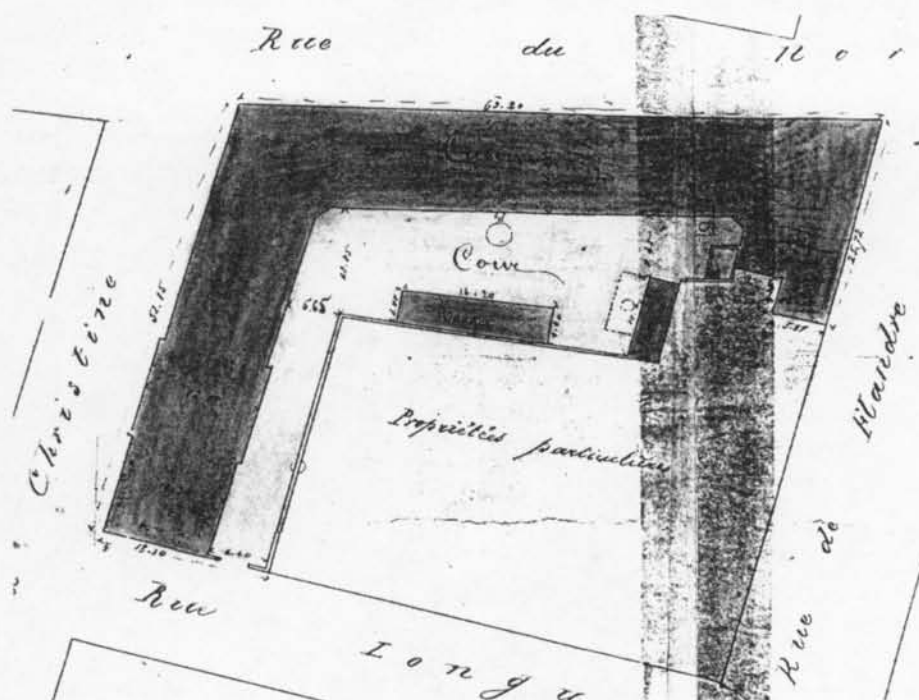
Noordstraat: 62m 72

Vlaanderenstraat: 25m 72

Er was een voorhof dat als ingang diende en een binnenplaats waar de drie binnengevels op uitgaven. Op de binnenplaats bevond zich een houten loods van 16m 20 lang en 4m 14 gemiddelde breedte, tegen de noordelijke vleugel staat een pomp en tegen de muur van de kleine koer aan de oostelijke gevel is er nog een latrine van 10m op 3m 20. Aan de oostelijke gevel is een kleine woning, met koer en latrine, met ingang in de Vlaanderenstraat. De scheidingsmuur van de binnenplaats paalt aan de particuliere gebouwen van de Vlaanderenstraat en de Langestraat. In het voorhof, onder de scheidingsmuur met de particuliere gebouwen was een gemeenschappelijke put met bronwater. Bovenop het gelijkvloers was er een verdieping met mansardes en een zolder.

De drie vleugels bevatten volgend meubilair dat onroerend geworden is ingevolgt art. 523 en 525 van het Burgerlijk Wetboek: 12,89 lopende meter veldbed in dennenhout

1,50	"	dennenhouten kapstok
240,20	"	dennenhouten kapstok
53,50	"	dennenhouten geweerrekken
10,95	"	stenen voederbak
11,60	"	eiken stalrekken

De bebouwde oppervlakte

0h 14a 50ca

Binnenplaats inbegrepen loods, latrines, bestrating en scheidingsmuren

0h 07a 70ca

Totaal

0h 22a 20ca

Daarmee was het lot van deze oude kazerne bezegeld.

De Koninklijke Heem- en Geschiedkundige kring De Plate beschikt in zijn archief echter over een unieke en originele foto waarop een gedeelte van deze kazerne te zien is, namelijk de hoek van de Van Iseghemlaan en de Vlaanderenstraat.

Wij mogen u deze foto in het kader van dit artikel zeker niet onthouden:

En ook de schilder Auguste Musin vond het de moeite dit bouwwerk nog even op papier te schetsen maar hij sloeg de bal schromelijk mis als hij het had over een "oude Spaanse kazerne".

*Casé de l'État de l'ancienne Caserne Espagnole
Cité de la rue Christine à Orléans
21 Septembre 1867 Auguste Musin*

(22)